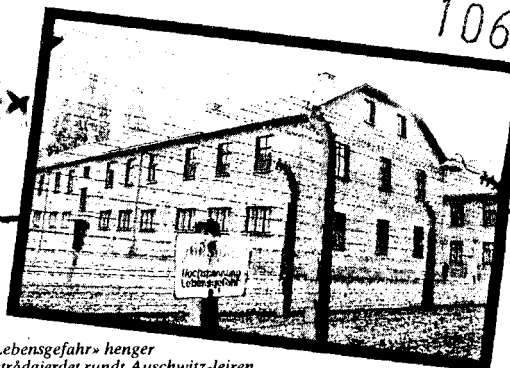

ARBEIT MACHT FREI: Det gir en underlig skremmende følelse å gå inn porten til KL Auschwitz.

HØYSPENNING: Varsel-skiltet med «Vorsicht - Hochspannung - Lebensgefahr» henger fortsatt på piggrådgerdet rundt Auschwitz-leiren.

KRE
kren
slok
foran
de by:

STERKT:
For Else og Odd Jordet fra Elverum - som for de andre som er på besøk der - ble møtet med grusomhetene i Auschwitz en usedvanlig sterk opplevelse.

Møte med DØDSLEIREN

«Arbeit macht frei».

De svarte bokstavene henger som kyniske dødssymboler mot juni-himmelen. Ordene står som en av historiens største hån mot menneskeverdet, som forspillet til noe som skjulte nedverdiggelse av det mest utenkelige slaget. Vi står ved inngangsporten til konsentrasjonsleiren Auschwitz i Oswiecim i den sørlige delen av Polen.

I AUSCHWITZ
Arne Flygind

«Vi» er en gruppe norske turister som er med på en av honnørturene Hedmark- og Oppland-regionen av Den norske Bank har arrangert til Polen denne våren. Auschwitz var ett av utfluktsmålene. Mellom 400 og 500 hedmarkinger har vandret gjennom leiren, sett, hørt, grått, fortvilt og kanskje ikke en gang våget å la fantasien få slippe til og gjenskape de sanne bildene av umenneskeligheten der for drøyt 50 år siden.

For virkeligheten er så ufattelig at fantasien er et nødvendig hjelpemiddel på en rundtur gjennom Auschwitz, sjøl om guiden forteller detaljert og etterlatenskapene lig-

ger der som tause sannhetsvitner. I dag er KL Auschwitz museum. Mer enn 25 millioner mennesker har vært på besøk etter at leiren ble tilgjengelig for publikum.

Auschwitz er et museum nesten uten lyder. Rekkene av besøkende går som lange, stille tog gjennom gangene i dødsblokkene, fra bygning til bygning. Sjøl guidene snakker så lavmælt at flokkene blir små og tette rundt dem når de stopper opp for å fortelle de sanne skremselshistoriene.

Dødsfabrikken

Auschwitz var tyskernes mest berykte konsentrasjonsleir. Den var opprinnelig en militærleir med 20 tunge og dystre teglsteinsblokker. Fra 14. juni 1940 ble den en dødsfabrikk. Da fraktet Gestapo de første

728 polske politiske fanger til leiren. Før heivetet var over, hadde hundretusener mistet livet, de fleste jøder. 90 prosent av Polens 3.3 millioner jøder ble myrdet av nazistene under den andre verdenskrig. Auschwitz og den andre store dødsleiren som ble etablert i 1941, Birkenau, bare tre kilometer unna, var likvidasjonsplass for omkring en million av dem!

I løpet av 1941 og 1942 ble det satt opp ytterligere åtte bygninger i Auschwitz-leiren, bygd av fangene sjøl, før de ble sendt i døden.

Ingen avreise

Vi går trapper inn, trapper opp i andre etasje, trapper ned i enkelte kjellere i noen av blokkene. Halm-madrassene ligger fremdeles på golvet i en av del salene, fotografier og

tegninger av fornedrelsene skriker mot oss fra veggene. Bingene som ble fylt av utmagrede, torturerte mennesker står slik de ble brukt og hviker om bunnløse pine. Dyngene av menneskehår fra de døde ligger bak glassveggene som råmateriale for tepper som skulle veves for tyske soldater. Sko i hopetall i alle størrelser, briller, kopper, kar og andre personlige effekter ligger som gjengrodd gravhauger, tusenvis av kofferter og vesker er kastet i haug bak glassvegger i andre rom. De

rommet håndbagasjen ved ankomst. Noen avreise ble det aldri.

Sultceller

Vi blir sendt ned ei trang kjellertrapp. Et lite mørkt rom er delt inn i små celler av teglstein. Toppen av dem er revet så vi skal kunne se for oss hvordan de var. Nederst i hver celle er det ei lita dør, en krypte-åpning. Hver celle har neppe mer enn en kvadratmeter golvflate. Så forteller guiden historien: — Inn i

MATORIET: Ovnene i natoriet i Auschwitz ble ket for 50 år siden, men dem brenner små levende. Det som skjedde akkurat her vil aldri bli glemt.

STØRST: «Den største nazi-konsentrasjonsleir for fanger fra forskjellige nasjoner. Siden 1942 et senter for utrydding av europeiske jøder», står det på skiltet like innfor inngangen i Auschwitz.

– Her ble faren til «søstera» mi gasset

For Egil Nordholm fra Øksna i Elverum ga møtet med utryddelsesleiren i Auschwitz en ekstra sterk opplevelse. — Etter hva jeg har hørt var det her faren til «søstera» mi ble gasset i hjel, forteller han.

I 1946 tok Nordholms familie til seg ei 11 år gammel jente fra Østerrike. Maria het hun, og to søsken av henne kom til en annen familie i Hedmark. — Maria, som ble som ei søster for oss unge, skulle være hos oss i to måneder, men hun er i Norge fremdeles. Hun er gift og bor i Sandefjord og har både barn og barnebarn. Faren hennes var jøde, og ble gasset i hjel under krigen. Jeg er ikke hundre prosent sikker, men jeg mener det var her i Auschwitz det skjedde. Det er både rart og vondt å tenke på. Maria og søsknene hennes skulle også gasses i hjel, men de ble befriidd av russerne i siste liten. De bodde i en annen leir i Polen. De kom med buss til Norge sammen med flere østerrikske flyktninger, og Maria nektet å forlate oss. «Si heller at jeg er død», sa hun. Og så ble hun i Norge.

Egil Nordholm står ettertenksomt ved døds-muren i Auschwitz. — Sjøl om jeg har hørt mye om både denne og andre leirer er det noe annet å være her. Det er utrolig sterke opplevelser, sier han.

I DØDSLEIREN: Her står Egil Nordholm ved døds-muren i Auschwitz, der 50.000 polakker ble stilt opp og skutt. Det ligger alltid friske blomster ved muren.

hver celle ble det sendt fire mennesker. Deretter ble luka ved golvet stengt. Der inne fikk de stå til de sultet ihjel eller segnet om av utmattelse eller mangel på surstoff. Joda, vi ser, hører og forstår, men la oss få komme opp og ut igjen. Noen meter videre, til «Døds-muren» mellom to blokker der 50.000 polakker ble stilt opp og skutt. På bakken foran muren ligger det friske blomster. Alltid. I alt 75.000 ikke-jødiske polakker ble drept i Auschwitz.

Cyclon B

Tilbake mot utgangspunktet, - mot porten som forteller at «Arbeit macht frei». Rundturen vår gjennom helvete nærmer seg slutten. På vegen passerer vi en galge som ga rom for flere henginger samtidig. Deretter en sving bortom galgen hvor leirens første kommandant, Rudolf Höss, ble hengt 16. april i 1947. Og så: Inn den trange døra til et nytt rom under bakken, inn i gasskammeret. Denne raffinerte

avlivningsmetoden tok tyskerne i bruk i 1942. Gjennom luker i taket ble Cyclon B gassen sendt inn. Det tok noen minutter før alle som var stuet sammen for «dusjing» var døde. Men så snart gassen hadde gjort jobben sin, sto trallene klare for å frakte likene til ovnene i krematoriet vegg-i-vegg.

Ble ikke trodd

Tortur, utsulting, skyting, henging, gassing. Utryddingen var mangfol-

dig. De var også mennesker, de som utførte den. Vitnesbyrdene om raskapen er uten grenser. Beretningene fra de få som slapp ut av utryddelsesleirene, både den i Auschwitz og de andre i Polen, var så fylt av grusomheter at de som fortalte dem ikke ble trodd. Vi har sett brennmerkene. Framtida vil aldri klare å slette dem ut.

«Vorsicht Lebensgefahr»

På vegen ut var det grunn til å trek-

ke på smilebåndet. Ikke fordi det fantes noe oppmuntrende på tappen. Men på skiltene som henger på piggrådgerdet rundt dødsleiren står fortsatt varselet, med værslitt skrift: «Vorsicht - Hochspannung - Lebensgefahr». Jeg kjenner at håpløsheten sprenger seg ut gjennom et oppgitt smil. Jeg blir stående noen sekunder, rister på hodet og er temmelig sikker på at høyspentet var lettere å hankes med enn Hitlers menn og metoder innenfor piggråden.